

HAÇLI SEFERLERİ KAYNAKLARININ BÜYÜK KÜLLİYATI

Recueil des Historiens des Croisades

II

Bizanslı Tarihçiler

İŞİN DEMİRKENT

Haçlı Seferleri Kaynaklarının Büyük Külliyatı (Recueil des Historiens des Croisades)¹ adlı eserin İslâm tarihçilerini kapsayan dizisini daha önce *Bellekten*'de yayımlamıştım². Hazırladığım bu çalışmada ise, beş diziden oluşan Haçlı Seferleri Kaynaklarının Büyük Külliyatı içinde Bizanslı Tarihçiler (Historiens Grecs)'e ayrılan ve iki ciltten oluşan dizinin içeriğini tanıtmaya çalışacağım.

Haçlı Seferleri tarihi hakkında bilgi veren Batılı ve Doğulu yazarların eserlerini bir araya toplayarak yayımlamak girişimi ilk defa 18.yüzyılın ortalarında Fransa'da Saint-Maur dinî cemiyetinin bilginleri tarafından başlatılmıştı³. Bu bilginler, Batılı yazarlar yanında özellikle o zamana kadar henüz hiçbirisi yayınlanmamış İslâm tarihçilerinin konuyla ilgili eserlerinin neşir ve tercümesi üzerinde de durmuş ve sonuçta pek çok malzemenin toplanmasını sağlamışlardı. Fakat Fransa İhtilâli'nin patlak vermesi bu verimli çalışmayı durdurmuş, Benedictin tarikatına mensup olan Saint-Maur cemiyetinin rahip üyeleri dağılmış ve gerek Batılı gerekse Doğulu yazarların bu kişiler tarafından toplanılan koleksiyonu kaybolup gitmişti. Uzun yıllar ne olduğu bilinmez durumda kalan yazmalar, nihayet 19.yüzyılın başında bulunmuş ve 1813'te Bibliothèque Nationale'e teslim edilerek emniyet altına alınmıştı.

¹ Fransız Akademisi tarafından 1841-1906 yılları arasında *Recueil des Historiens des Croisades* (kısaltması *RHC*) adıyla 16 cilt halinde yayımlanan bu eser beş diziden oluşmaktadır: Lois (Kanunlar), 2 cilt, Paris 1841-43. Historiens occidentaux (Batılı Tarihçiler), 5 cilt, Paris 1844-1906. Documents arméniennes (Ermeni vesikaları), 2 cilt, Paris 1869- 1906. Historiens orientaux (Doğulu Tarihçiler), 5 cilt, Paris 1872-1906. Historiens Grecs (Bizanslı Tarihçiler), 2 cilt, Paris 1875-8.

² I. Demirkent, "Haçlı Seferleri Kaynaklarının Büyük Külliyatı. Recueil des Historiens des Croisades, I. Doğulu Tarihçiler", *Bellekten*, sayı 210 (Ağustos 1990), s.863-898.

³ Krş. I.Demirkent, agm, s.863 vd.

Bir süre sonra, Konsüllük devrinde (1799-1804), Fransız Akademisi (Académie des Inscriptions et Belles-Lettres) Bibliothèque Nationale'de toplanmış olan bu eserlerin neşredilmesi konusunda karar verdi. Nihayet Akademi 1834 yılında Haçlı Seferleri Kaynaklarını topluca yayınlamak üzere çalışmaları yeniden başlattığında, daha önce Benedictin tarikatına mensup Saint-Maur rahiplerinin tasarlamış oldukları gibi Külliyyat'ın sadece Batı (Lâtin) ve Doğu (İslâm) tarihçilerinin eserlerini değil, bu konuya ait bütün vesika ve literatürü de, meselâ Haçlı Devletleri'nin yaptığı kanunlar ile Bizans ve Ermeni tarihçilerinin eserlerinde bulunan Haçlı Seferleri ile ilgili önemli bilgileri de bu toplu kaynak neşri içine almaya karar verdi. Böylece Bizans tarihçilerinin de Haçlı Seferleri ile ilgili verdikleri bilgiler Külliyyat'ın içinde ayrı bir dizi oluşturdu.

Bu konuda çalışmalara başlandığı sırada Fransız Akademisi üyesi Arthur Beugnot, 10 Ocak 1834'de Akademi'ye sunduğu raporda "Bizans Tarihçileri" dizisinde Anna Komnene'nin *Alexias*'ından bir kısım, 12.yüzyılın ikinci yarısında Suriye ve Filistin'e gitmiş olan Ioannes Phokas'ın topografik eserinin tamamı ve Ioannes Kinnamos, Niketas Khoniates, Georgios Akropolites ile diğer yazarlardan Haçlı Seferleriyle ilgili alıntuların bulunmasını öngördüğünü, ayrıca metinlerin Bonn'da basılan *Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae*⁴ neşri esas alınarak hazırlanmasının ve Grekçe metin ile Lâtinçe çevirinin aynı sayfada yayınlanmasının yararlı olacağını ileri sürdü. Bu teklif benimsendi ve Bonn baskısı aynen alındı; sadece Lâtinçe çevirilerde ufak tefek değişiklikler yapıldı. Ayrıca devrin tarihini ve coğrafyasını aydınlatacak notlar ilâve edildi ve notlandırma Külliyyat'ın diğer dizilerinde kullanılan not sistemine uyum sağlayacak şekilde düzenlendi. Bunun dışında yayın heyeti çalışmaların devamı sırasında diziyeye henüz yayınlanmamış birkaç parçayı eklemeyi de uygun buldu⁵.

Beş ayrı diziden oluşan Büyük Külliyyat'ın 1841'de yayımlanan ilk cildi *Kanunlar (Lois)* dizisinin birinci kitabını oluşturmaktaydı⁶. Bu dizinin ikinci cildi de 1843'te çıkarıldı. Ertesi sene, 1844'te ise, Batılı Tarihçiler (Historiens occitenteaux) dizisinin birinci cildi yayımlandı. Bu cilt Haçlı Se-

⁴ Bu seri, *La byzantine du Louvre* koleksiyonu esas alınarak, B.G.Niebuhr ve I.Bekker tarafından daha kullanışlı bir şekle konularak Almanya - Bonn'da *Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae* (kısaltması *CSHB*) adıyla 50 cilt halinde yayınlanmıştır.

⁵ *RHC Historiens Grecs*, I, Önsöz, s.1.

⁶ *RHC, Assises de Jérusalem ou Recueil des ouvrages de Jurisprudence Composes pendant le XIIIe siècle dans les royaumes de Jérusalem et de Chypre, I (Assises de la Haute Cour),II (Assises de la Cour des Bourgeois)*, nşr. M. Le Comte Beugnot, Paris 1841- 1843.

ferleri'nin ünlü tarihçisi Willermus Tyrensis'in *Historia rerum in partibus transmarinis gestarum*⁷ adlı eserini içermekteydi.

Bizans tarihçilerine ayrılan dizinin hazırlanması işi bu arada M.Hase'ye verilmişti. Fakat 1840 yılına gelindiğinde ortada henüz hiçbir şey yoktu. Yayın çalışması çok yavaş ilerliyordu, 1851 yılından sonra da tamamen durdu. Akademi'nin 1852 ve 1855 yıllarındaki raporlarında M.Hase'nin başka meşguliyetleri ve hastalığı sebebiyle bu çalışmaya gereken zamanı ayıramadığı, fakat bundan sonra çalışmayı yeniden ele alıp hiçbir kesintiye uğratmadan yürüteceği belirtilmişti. Ama hiçbir gelişme olmadı. 1858'de Akademi M.Alexandre'ı M.Hase'ye yardımcı olarak atadıysa da istenilen ilerleme yine elde edilemedi. 1861 yılında ise Akademi'ye yeni üye seçilen E.Miller, M.Hase ve M.Alexandre ile birlikte çalışmaya başladı ve yayın faaliyeti onun olağanüstü gayreti sayesinde büyük bir hız kazandı. Fakat bu defa da Fransa ile Prusya arasında çıkan savaş ve Paris'in kuşatılması yayın çalışmalarına ara verdi. 1871'de tekrar başlayan çalışmalar sonucunda nihayet Bizans Tarihçileri dizisinin birinci cildi basıma hazır hale getirilebildi ve 1875'te yayımlandı.

* * *

BİRİNCİ CİLT

Birinci cilt XXIV + 668 sayfadan oluşmaktadır. Sayfa I - XVII arasındaki Önsöz'de yayıncı E.Miller tarafından Birinci Cildin nasıl hazırlandığı ve çalışmaların hangi sebepler yüzünden böylesine uzun zaman gecikmeye uğradığı ayrıntılı bir şekilde anlatılmakta, kitaba alınan Grekçe ve Lâtinçe metin nüshalarındaki farklılıklar hakkında açıklamalar yapılmaktadır. Sayfa XIX – XXIV arasında Variantes Lectiones e Codice Florentino başlığını taşıyan kısımda, yayına esas alınan Bonn nüshası (CSHB) ile Floransa Kodeksi'nde yer alan kelimeler arasındaki yazım farkları bir liste halinde verilmekte ve yanında (*) bulunan kelimelerin esas kabul edildiği belirtilmektedir. Sayfa 1 – 99 arası ise bu cildin Birinci Bölümü'nü oluşturmaktadır.

⁷ Willermus Tyrensis, *Historia rerum in partibus transmarinis gestarum edita a venerabili Willermo Tyrensi archiepiscopo*, RHC occ., I, s.1 vdd.; terc. E. ve R.Kausler, *Geschichte der Kreuzzüge und Königreichs Jerusalem*, Stuttgart 1844(2); terc. Emily A.Babcock ve August C.Krey, *A History of Deeds Done Beyond the Sea. By William Archbishop of Tyre*, Record of Civilization, Sources and Studies, Columbia University Press, 2 cilt, New York 1943 (ikinci baskı New York 1976); yeni ed. Robert B.C. Huygens, *Guillaume de Tyr*, 2 cilt, Turnhout 1986.

BİRİNCİ BÖLÜM

Birinci Bölüm'ün başında (sayfa 3 - 6; paragraf I - III), Haçlı Seferleri'ne yol açan sebepler ile Bizans İmparatorluğu'nun 11.yüzyılın ikinci yarısındaki zayıf durumu ele alınmış olup 1068-1096 yılları arasında Anadolu'daki Türk-Bizans münasebetlerinin Mikhail Attaleiates ve Mikhail Psellos'un eserlerine⁸ dayanılarak anlatılacağını bildiren Lâtince bir açıklama yer almaktadır. Sayfa 6 (paragraf IV)'da verilmeye başlanan bu dönemin olaylar zinciri, yukarıda adı geçen tarihçilerin eserlerinden alıntılar yapılarak aynı sayfada Grekçe metin ve Lâtince çeviri olmak üzere yanyana kaydedilmiş bulunmaktadır. Ayrıca paragraf başlarının marjında, o paragrafta anlatılan konunun başlığı ve bu bilginin nereden alındığı belirtilmiştir.

1068 Yılı

Paragraf IV:	<u>Sayfa</u>
Romanos Diogenes'in imparator olmadan önceki hayatı (Cod.Coislin ⁹ , no.136, fol.186r)	6
Paragraf V:	
Romanos'un imparator seçilmesi (Cod.Coislin, no.136, fol.187r) ..	7
Paragraf VI:	
Psellos'un Romanos Diogenes'i kutlaması ve Romanos'un seferi (Cod.Reg. ¹⁰ 1182, fol.191r)	8
Paragraf VII:	
Hierapolis [Menbic]'in Romanos tarafından zaptı (Cod.Coislin, no.136, fol.188v - 189r)	10

⁸ Mikhail Attaleiates, *Historia*, CSHB, nşr. I.Bekkerus, Bonn 1853; Mikhail Psellos, *Khronographia*, nşr. C.N.Sathas, *Bibliotheca Graeca Medii Aevi*, IV, Atina-Paris 1874, s.3-229, ikinci baskı 1899; nşr ve terc. E.Renauld, *Michel Psellos Chronographi ou Histoire d'un siècle de Byzance (976-1077)*, 2 cilt, Paris 1926- 28; terc. E.R.A.Sewter, *Fourteen Byzantine Rulers, The Chronographia of Michael Psellus*, Penguin Classics, London 1966; terc. I.Demirkent, *Mikhail Psellos'un Khronographia'sı*, TTK Yayınları, Ankara 1992.

⁹ "Codex Coislinianus" adıyla bilinen koleksiyon Metz piskoposu Henri Charles du Cambout de Coislin'e dedesi Pierre Séguier'den miras kalmıştı. Onun tarafından da St.-Germain-des-Prés manastırının Benedictin rahiplerine verilmiş olan bu koleksiyon, daha sonra Paris Bibliothèque Nationale Kütüphanesi'ne teslim edilmişti, krş. *Lexikon der alten Welt*, Zürich-Stuttgart 1965, sütun 3378.

¹⁰ "Codex Reginensis" adıyla tanınan koleksiyon Almanya'dan İsveç kraliçesi Kristina (1626-1689)'nın eline Otuz Yıl Savaşları ganimeti olarak geçmişti. Kraliçe Kristina 1654'te krallığını terk ederek Roma'ya yerleşmiş ve ölümünden sonra koleksiyonu Vatikan'a geçmişti, krş. *Lexikon der alten Welt*, Zürich-Stuttgart 1965, sütun 3385.

Paragraf VIII:	
Antakya bölgesinde yapılan işler (Cod.Coislin, no.136, fol.190v)	12
Paragraf IX:	
Ordunun Suriye - Kilikya yoluyla 1068 seferinden geri dönüşü (Cod.Coislin, no.136, fol.191r)	13

1069 Yılı

Paragraf X:	
Robert Crispinus'un isyanı (Cod.Coislin, no.136, fol.191v)	14
Paragraf XI:	
Kappadokia'da Türkler ile çatışma (Cod.Coislin, no.136, fol.192r)	16
Paragraf XII:	
Bu çatışma dolayısıyla Psellos'un Romanos'a kutlama mektubu (Cod.Reg.1182, fol.191v – 192r)	17
Paragraf XIII:	
Savaşa devam kararı; orduların Fırat'a doğru hareketi (Cod.Coislin, no.136, fol.192v – 193v)	21
Paragraf XIV:	
Philaretos'un uğradığı zarar (Cod.Coislin, no.136, fol.193v – 194r)	24
Paragraf XV:	
Türklerin Kappadokia bölgesine hücumu (Attaleiates)	25
Paragraf XVI:	
Türkler İkonion [Konya]'u zaptederler; Romanos Diogenes'in başkente dönüşü (Cod.Coislin, no.136, fol.194r)	26

1070 Yılı

Paragraf XVII:	
Romanos bu yıl başkentte kalır ve Türklerle karşı Manuel Komnenos'u ¹¹ gönderir. Manuel Türklerle esir düşer ve beklenmedik şekilde serbest bırakılır ¹² (Cod.Coislin, no.136, fol.195v)	27

¹¹ Genç yaşta ölen *kuropalates* Manuel Komnenos, imparator I.Isaakios Komnenos'un yeğeni ve *duks* Ioannes Komnenos'un en büyük oğluydu. Böylece Manuel, daha sonra

1071 Yılı

Paragraf XVIII:

Psellos'un, kumandanlık pelerini giyen Romanos ile konuşması
(Cod.Reg. 1182, fol.210r) 29

Paragraf XIX:

Romanos başkentten ayrılır; çaresizlik içindedir (Cod.Coislin,
no.136, fol. 195v –197r) 30

Paragraf XX:

Ordu Armenia bölgesine yönelir (Cod.Coislin, no.136, fol.197r) 32

Paragraf XXI:

Malazgirt kasabasının saldırıya uğraması ve teslim olmayı kabul
etmesi (Cod.Coislin, no.136, fol.197v – 198v) 33

Paragraf XXII:

Alp Arslan'a karşı Malazgirt civarında savaş (Cod.Coislin, no.136,
fol.198v – 199v) 36

Paragraf XXIII:

Romanos esir düşer ve Alp Arslan tarafından serbest bırakılır;
Mikhail Dukas imparator olur¹³ (Cod.Coislin, no.136, fol.200v,
201v – 202r) 39

Paragraf XXIV:

Ön plâna çıkan Psellos'un kendi durumu hakkındaki mektup
(Cod.Reg. 1182, fol.199v) 41

Kommenos Hânedanı'nı kuracak olan imparator I.Aleksios Komnenos'un da ağabeyi oluyordu, bk. I.Demirkent, *Ioannes Kinnamos'un Historia'sı*, TTK Yayınları, Ankara 2001, Ek I: Komnenos Hânedanı (1).

¹² Manuel, Sultan Alp Arslan'a isyan etmiş bulunan (kız kardeşi Gevher Hatun'un kocası) eniştesi Erbasan tarafından esir alınmış ve yine onun tarafından serbest bırakılmıştı. Erbasan'ın adı kaynaklarda ve araştırma eserlerinde değişik şekillerde kaydolunmuştur. Bizans kaynaklarında (*CSHB* neşirlerinde: Skylitzes, s.653, Glykas, s.253) "Khrysoskulos", Urfalı Mateos, s.137'de "Gidric" şeklinde yazılıdır. Araştırma eserlerinde ise, N.Iorga (*Geschichte des osmanischen Reiches*, Gotha 1908, I, s.74'de) "Kurt"; M.H.Yınanç (*Türkiye Tarihi. Selçuklular Devri*, İstanbul 1944, s.68'de) "Erbaşgan-oğlu, yani Kurtçu"; F.Dirimtekin (*Malazgirt Meydan Muharebesi*, İstanbul 1943, s.41'de) "Kurtcu"; A.Sevim-Y.Üçel (*Türkiye Tarihi I*, TTK Yayını, Ankara 1990, I, s.46 vd.) "Erbaşan" olarak yazmışlardır.

¹³ İmparator VII.Mikhail Dukas (1071-1078).

Paragraf XXV:

Romanos'un Anadolu'da giriştiği taht mücadelesi; Alyattes¹⁴ yakalanır ve kör edilir (Cod.Coislin, no.136, fol.202r-v) 42

Paragraf XXVI:

Yenilgiye uğrayan Romanos, Kilikya'ya geri çekilir¹⁵ (Cod. Coislin, no.136, fol.202v – 203r) 43

1072 Yılı

Paragraf XXVII:

Andronikos Dukas¹⁶, Romanos Diogenes'i yakalar (Cod.Coislin, no.136, fol.203r) 45

Psellos'un Andronikos Dukas'a kutlama mektubu (Cod.Reg. 1182, fol. 221v – 222r) 46

Paragraf XXVIII:

Romanos Adana'da tutuklanır; gözlerine mil çekilir (Cod. Coislin, no.136, fol.204r) 48

Paragraf XXIX:

Psellos'un kör edilen Romanos'a mektubu (Cod.Reg.1182, fol.207r) 49

Paragraf XXX:

Romanos'un sonu (Cod.Coislin, no.136, fol.204r) 52

Paragraf XXXI:

Nikephoritzes'in¹⁷ kıskançlığa sebep olan idaresi (Cod.Coislin, no.136, fol.204r – 205r) 52

Paragraf XXXII:

Psellos'un saraydaki kendi durumu hakkında diğer bir mektubu (Cod.Reg. 1182, fol.199r) 54

¹⁴ İmparator IV.Romanos Diogenes (1068-1071)'e yardım eden Kappadokia'lı Ermeni reisi Theodoros Alyattes, Malazgirt Savaşı'nda Bizans ordusunun sağ kanadına kumanda etmiştir, bk. Attaliates, *age*, s.170, krş. I.Demirkent, *Mikhail Psellos'un Khronographia'sı*, TTK Yayınları, Ankara 1992, s.233 ve n.353.

¹⁵ Romanos'un Kilikya'ya gidişi ve burada yaşanan olaylar hakkında bk. I.Demirkent, *age*, s.233 vdd.

¹⁶ Bu şahıs, *caesar* Ioannes Dukas'ın büyük oğlu ve imparator VII.Mikhail Dukas'ın kuzenidir.

¹⁷ Bu şahıs için bk. I.Demirkent, *age*, s.240 vdd. ve n.369.

1073 Yılı

Paragraf XXXIII:

Ursellus¹⁸ isyan başlatır; *caesar* Ioannes Dukas¹⁹ yenilir ve esir düşer (Cod.Coislin, no.136, fol.205v – 206r) 55

Paragraf XXXIV:

Ursellus ordusunu harekete geçirir; İstanbul'da endişe ve korku yaşanır (Cod.Coislin, no.136, fol.206r-v) 56

Paragraf XXXV:

Türkler Bithynia'da; Ursellus ve *caesar* Ioannes Dukas Türklere esir düşerler (Cod.Coislin, no.136, fol.206v – 207v) 58

Paragraf XXXVI:

Psellos'un imparator Mikhail'e beş mektubu (Cod.Reg.1182, fol. 200v, 201r, 206r, 219v, 212r) 60

Paragraf XXXVII:

İmparatorun Türkler tarafından yakalanan Dukas'ı fidye ödemek suretiyle kurtarması (Cod. Coislin, no.136, fol.207v; Cod. Reg.1182, fol.211v) 62

Paragraf XXXVIII:

Ursellus Türkler tarafından tekrar yakalanır; Türkler Kadıköy'e kadar Bithynia'ya girerler (Cod.Coislin, no.136, fol.209v) 64

Paragraf XXXIX:

Psellos'un Kharsianon hâkimine mektubu (Cod.Reg.1182, fol.205v) 65

1074 – 1076 Yılları

Paragraf XL:

Ursellus Türkler tarafından imparatora teslim edilir (Cod.Coislin, no.136, fol.211r-v) 66

¹⁸ Ursellus (Roussel) de Bailleul, Bizans hizmetinde bulunmuş bir Norman kumandanı; bu şahsın hayatı ve faaliyeti hakkında bk. Attalates, *age*, s.148, 183, 185 vd., 191, 198, 206, 252, 269 vdd., 288; N.Bryennios, *Historia*, *CSHB*, nşr. A.Meineke, Bonn 1836, s.59, 73, 75, 81, 83, 85 vdd., 90, 92 vd., 128; krş. G.Schlumberger, "Deux Chefs normands des Armées byzantines", *Revue Historique*, 16 (1881), s. 289-303; S.Runciman, terc. F.İşiltan, *Haçlı Seferleri Tarihi*, TTK Yayınları, Ankara 1986, I, s.48 vd, 51 vd.

¹⁹ *Caesar* Ioannes Dukas, imparator X.Konstantinos Dukas'ın kardeşi, onun hakkında bk. I.Demirkent, *age*, s.244 vd.; B.Leib, "Jean Doukas, césar et moine. Son jeu politique à Byzance de 1067 à 1081", *Analecta Bollandiana*, 68 (1950), s.163-18.

Paragraf XLI:

Çok sayıda halk Anadolu'dan başkente göç eder; Psellos'un Paphlagonia hâkimine mektubu (Cod.Reg.1182, fol.200v) 68

1077 Yılı

Paragraf XLII:

Nikephoros Botaniates²⁰ imparatorluk iddiasıyla ortaya atılır (Cod. Coislin, no.136, fol.212v – 213r) 69

Paragraf XLIII:

Nikephoros Botaniates'e övgüler (Cod.Coislin, no.136, fol.223r) 71

Paragraf XLIV:

Nikephoros Phokas'ın Girit seferi (Cod.Coislin, no.136, fol. 215r–216v) 72

Paragraf XLV:

Nikephoros Botaniates'in dedesi ve babası 76

Paragraf XLVI:

Türkler bütün Anadolu'ya hâkim (Cod.Coislin, no.136, fol.219r) .. 77

Paragraf XLVII:

Nikephoros Bryennios²¹ batıda isyan eder ve Rhaedestos (Tekirdağ)'dan kaçır (Cod.Coislin, no.136, fol.220r-v) 78

1078 Yılı

Paragraf XLVIII:

Nikephoros Botaniates İznik'e yaklaşır (Cod.Coislin, no.136, fol.225r) 81

Paragraf XLIX:

Nikephoros Botaniates İznik'i ele geçirir ve yardımcı Türk birlikleri için ordugâhı Boğaziçi'ne ilerletir (Cod.Coislin, no.136, fol.225v – 226v) 82

²⁰ Thrakesion *theması* kumandanı Nikephoros Botaniates, III.Nikephoros unvanıyla üç yıl (1078-81) Bizans imparatoru oldu.

²¹ İmparator VII.Mikhail Dukas'a isyan eden diğer kumandan.

Paragraf L:

Nikephoros Botaneiates İstanbul'da imparator olarak tanınır; Psellos'un (patriğe) mektubu²² (Cod.Reg.1182, fol.237v) 84

Paragraf LI:

Nikephoros Botaneiates Türk birliklerini çoğaltır (Cod.Coislin, no.136, fol. 228r-v) 86

Paragraf LII:

Nikephoros Botaneiates, Bryennios'a karşı Türk kuvvetlerini Avrupa'ya geçirir (Cod.Coislin, no.136, fol.231r-v) 86

Paragraf LIII:

Nikephoros Bryennios yenilir ve kör edilir (Cod.Coislin, no.136, fol.231v –233r); Psellos'un duyduğu huzursuzluk ve şikâyetleriyle dolu mektubu (Cod.Reg.1182, fol.238r) 87

1079 Yılı

Paragraf LIV:

Nikephoros'un Türklere karşı düzenlediği sefer; sefer başarısız kalır (Cod.Coislin, no.136, fol.235v – 236v) 90

Paragraf LV:

Nikephoros Botaneiates'in karakteri ve iyi huyluluğu (Cod.Coislin, no.136, fol.239v) 94

1080 / 1081 Yılı

Paragraf LVI:

Nikephoros Botaneiates imparatorluktan düşürülür; Psellos, I.Aleksios Komnenos'u tebrik eder (Cod.Reg.1182, fol.192r-v) 96

Paragraf LVII:

Birinci [Haçlı] Seferi'nin gerçek sebepleri²³ 97

²² İstanbul patriği I.Kosmas (1075-81).

²³ Haçlı Seferleri'nin sebepleri hakkında bk. I.Demirkent, "Haçlı Seferleri Düşüncesinin Doğuşu ve Hedefleri", *Tarih Dergisi*, 35 (1984-94) s.65-78; ayn. mlf., "Haçlı Seferlerinin Mâhiyeti ve Başlaması", *Haçlı Seferleri ve XI.Asırdan Günümüze Haçlı Ruhü Semineri (26-27 Mayıs 1997)*, Dünya Yayınları, İstanbul 1998, s.1-14.

Giriş niteliğindeki Birinci Bölüm'ün son paragrafında (s.97-99), I.Aleksios Komnenos'un 1081'de tahta çıkışından sonra 1096'da Birinci Haçlı Seferi'nin başlamasına kadar geçen yıllar içinde Bizans'ın durumu kısaca ele alınmıştır. Bundan sonra da, sayfa 101-154 arasında - birçok kaynak eser ve araştırma ile karşılaştırılmış olan - Birinci Bölüm ile ilgili tarihî ve filolojik notlar (Annotationes Historicae et Philologicae ad Partem Primam) yer almakta ve böylece Birinci Bölüm tamamlanmaktadır.

* * *

İKİNCİ BÖLÜM

Birinci Cildin İkinci Bölümü, Anna Komnene'nin eserinin²⁴ X. – XIV. Kitaplar'ında Haçlı Seferleri ile ilgili verilen bilgileri kapsar ve "Tanrı'nın işaretlerini takip eden Franklar tarafından Suriye'de yapılan savaşların Bizanslı yazarları" üst başlığını taşır. Birinci Bölüm'de verilen bilgiler Haçlı Seferleri döneminden önceki zamana (1068-1081) ait olduğundan, esas konuyu teşkil eden Haçlı Seferleri (1096-1118) devrini içeren İkinci Bölüm yine sayfa 1 ile başlatılmıştır ve sayfa 1-204 arasında yer almaktadır.

Anna Komnene'nin X.Kitap V.Bölüm'ünden itibaren bu esere alınan kısım "Batılıların Kutsal toprakları geri almak için yaptıkları Birinci Sefer hakkında" unvanıyla başlar.

1096 Yılı

Galyalıların ²⁵ kutsal seferleri (X, v, 4)	3
Pierre l'Ermite'in ²⁶ sefer çağrısı (X, v, 5)	4
Galyalı orduların öncüsü çekirgeler (X, v, 7)	5

²⁴ İmparator Aleksios Komnenos'un kızı prenses Anna Komnene'nin, babasının bütün hayatını anlatan *Alexiade* adında kaleme almış olduğu eseri, B.Leib tarafından Fransızca tercümesiyle birlikte 3 cilt olarak *Anne Comnène, Alexiade* adıyla Paris 1927'de yayınlanmıştır. Ayrıca eserin E.Dawes (*The Alexias of the princess Anna Comnena*, London 1928) ve E.R.A.Sewter (*The Alexiad of Anna Comnena*, Penguin Books 1969) tarafından İngilizce çevirileri ile D.R.Reinsch (*Alexias, Anna Komnene*, Köln 1996) tarafından Almanca çevirisi ve B.Umar (*Anna Komnena, Alexiad, Malazgirt'in Sonrası*, İstanbul 1996) tarafından Türkçe tercümesi yapılmıştır.

²⁵ Galyalıları adı bazen Bau Avrupalılar, bazen Haçlılar anlamında kullanılmıştır.

²⁶ Keşiş Pierre l'Ermite'in Haçlı seferi için bk.S.Runciman, terc. F.İşiltan, age, I, s.95-106, 115, 130; I.Demirkent, *Haçlı Seferleri*, Dünya Yayınları, İstanbul 1997, s.11-20.

İmparator Galyalıları gözlemek üzere askerî birlikler yollar (X, v, 9)	6
Seferin idaresini ilk üstlenen Godefroi ²⁷ olur (X, v, 10)	6
Liderlerin, ayrıca Bohemund'un ²⁸ başka niyetleri vardır (X, v, 10)	6
Pierre muazzam bir orduyla ve büyük bir hızla İstanbul'a gelir (X, v, 10)	7
Pierre'in karargâhındaki adamlarıyla (yerli) halk arasında çatışma (X, vi, 1)	8
Açgözlü Lâtinlerin yağma hevesleri (X, vi, 2)	8
Lâtinlerin uğradığı büyük katliam felâketi ²⁹ (X, vi, 3, 4)	8
İmparator, Pierre'e yardım eder (X, vi, 5)	9
Liderler Kutsal sefere çıkmak için mal ve mülklerini satarlar (X, vi, 7)	10
Fransa kralının erkek kardeşi Hugue'ün ³⁰ seferi (X, vii, 1)	10
Hugue'ün kibirli elçisinin Dyrrhakhion valisine gelişi (X, vii, 3)	11
Hugue'ün geçirdiği deniz kazası (X, vii, 4)	11
Bohemund'un karşıya [Adriyatik'i] geçişi (X, viii, 1)	12
Principat kontunun ³¹ karşıya geçişi (X, viii, 2)	13
Principat kontunun büyük gemisine karşı Roma filosunun savaşı (X, viii, 5)	14
Tzangra denilen savaş âletinin tasviri (X, viii, 6)	15
Marianos'un kontu yaralaması (X, viii, 7)	16
Lâtinler teslim olurlar (X, viii, 9)	17
Lâtin rahibin Marianos'a hitabı ve ölümü (X, viii, 10)	18

²⁷ Aşağı Lorraine dükü Godefroi de Bouillon'un Haçlı seferi hakkında bk. J.C.Andressohn, *The Ancestry and Life of Godfrey of Bouillon*, Bloomington-Indiana 1947, s.47-103; S.Runciman, terc. F.İşiltan, *age*, I, s.112-117; I.Demirkent, *age*, s.21 vdd.

²⁸ Birinci Haçlı Seferi'ne katılan Norman reisi Bohemund için bk. R.B.Yewdale, *Bohemond I, Prince of Antioch*, Princeton 1924, s.34-51; S.Runciman, terc. F.İşiltan, *age*, I, s.117-122; I.Demirkent, *age*, s.23-26.

²⁹ Türkiye Selçuklu Sultanı I.Kılıç Arslan karşısında Haçlıların uğradığı ilk yenilgi olan Drakon Savaşı, 21 Ekim 1097'de Kibotos karargâhından İznik Gölü'ne inen vadi içinde cereyan etmiştir, krş. I.Demirkent, *age*, s.17 vd.

³⁰ Fransa kralı Philippe'in kardeşi dük Hugue de Vermandois'nın Haçlı seferi için bk. S.Runciman, terc. F.İşiltan, *age*, I, s.110 vdd; I.Demirkent, *age*, s.21.

³¹ Principat kontu sözûyle Salerne kontu Richard kastedilmiş olmalıdır.

1097 Yılı

Godefroi İstanbul'a varır (X, ix, 1)	18
İmparator Galyalı hainlere karşı ordusunu silâhlandırır (X, ix, 2)	19
Lâtin orduları İstanbul'a saldırırlar (X, ix, 3)	19
İmparator Lâtinlere karşı savaşılmasını istemez (X, ix, 4-5)	20
Galyalıları surlardan uzaklaştırmak üzere Nikephoros ³² okçu birlikle- riyle gönderilir (X, ix, 6)	21
Galyalıların geri püskürtülmesi kararlaştırılır (X, ix, 7)	22
Anna'nın kocası caesar Nikephoros'a övgüsü (X, ix, 8)	22
Lâtinler kesin şekilde yenilgiye uğratılırlar (X, ix, 9)	24
Romalıların Godefroi'nın birlikleriyle savaşı (X, ix, 10)	25
Kont Raoul'un gelişi ³³ (X, x, 1)	25
İmparator yolladığı elçilerle Lâtinleri teskin eder (X, x, 2-3)	27
İmparator Lâtinlerin hilesini ortaya çıkarır (X, x, 5)	27
Bohemund ordusunu geride bırakarak İmparator'un yanına gelir (X, xi, 1)	30
İmparator Toulouse kontuna ³⁴ düşüncesini açar (X, xi, 9)	35
İmparator Pelekanon'a ³⁵ gelir (X, xi, 10)	36
Toulouse kontunu bekleyen kontlar erzakın azalmasıyla (İznik'e doğru) ilerlemek zorunda kalırlar (XI, i, 1)	36
Pelekanon'da bekleyen imparator İznik'i Lâtinlerden önce ele ge- çirmeye gayret eder (XI, i, 2)	37
İznikliler (Türkler) arasında Sultan'ın ³⁶ hızla yaklaşmakta olduğu ha- beri duyulur (XI, i, 3)	38

³² Caesar Nikephoros Bryennios (ölm.1137), prenses Anna'nın kocası ve İmparator I.Aleksios Komnenos'un damadıdır.

³³ Kont Raoul'un kimliği bugün bile tartışmalıdır, krş. S.Runciman, terc. F.İşiltan, *age*, I, s.118 n.6.

³⁴ Toulouse kontu Raymond de St.-Gilles'in şahsiyeti, Haçlı seferi ve doğudaki faaliyetleri hakkında bk. Dom.Vaissète, *Histoire des Languedoc*, nşr. A.Molinier, 10 cilt, Toulouse 1874, III, s.446-477, V, s.372, 381, VIII, s. 134 vd.; S.Runciman, terc. F.İşiltan, *age*, I, s.83, 86 vd., 122-126, 130 vd., 136-139, 220-226, 246 vd., II, 16 vdd., 46, 50; I.Demirkent, "1101 Yılı Haçlı Seferleri", *Prof.Dr.Fikret İşiltan'a 80.Doğum Yılı Armağanı*, Dünya Yayınları, İstanbul 1995, s.28-41.

³⁵ Pelekanon'un kesin yeri belli değil, kanımca Maltepe ile Gebze arasında olmalı, bu hususta ayrıca krş. S.Runciman, terc. F.İşiltan, *age*, I, s.117 n.5.

³⁶ Türkiye Selçuklu Sultanı I.Kılıç Arslan (1093-1107).

Galyalılar savaşta Türkleri kaçırmaya zorlar (XI, 1, 4) .	38
Sultan İzniklilere kendi bildikleri gibi davranmalarını söyler (XI, 1, 5)	39
İznik kuşatması devam eder (XI, 1, 7)	40
İmparatorun kumandanları Tatikios ³⁷ ve Tzitas ³⁸ kara kuvvetlerini İznik'e getirirler (XI, 11, 4)	41
Türkler İznik'i Butumites'e ³⁹ teslim ederler (XI, 11, 5)	42
İmparatorun askerleri İznik içine alınırlar (XI, 11, 6)	43
Öte yandan imparatorun yanına gelen Türkler'e cömertçe davranılır	46
Galyalı kontlar imparatorun yanına davet edilirler (XI, 111, 1)	46
Galyalılar imparatora vassallik yemini ederler; Tankred ⁴⁰ bu yemini reddeder (XI, 111, 2)	47
Tatikios, Kutsal seferin Galyalı kumandanı ile birleşir (XI, 111, 3)	48
Türkler ile uzun süreli ve şiddetli savaş (XI, 111, 4-5)	49

1098 Yılı

Türklerin büyük kaybı (XI, 111, 6)	50
Üç ay ⁴¹ süren Antakya kuşatması (XI, 11, 1)	50
Bohemund'un Haçlı kontlarına hitabı (XI, 11, 4)	51
Antakya zaptedilir (XI, 11, 5)	53
Kürboğa zaptedilen şehri kurtarmak için yardıma gelmekte geç kalır (XI, 11, 6)	53

³⁷ 1057-1099 yılları arasında yaşamış olan Türk asıllı Bizans kumandanı Tatikios, İmparator I.Aleksios Komnenos'un en yakın ve güvenilir dostlarından biriydi.

³⁸ Türk asıllı bir Bizans kumandanı.

³⁹ Manuel Butumites, İmparator I.Aleksios Komnenos'un önde gelen kumandanlarından biriydi.

⁴⁰ Tankred, dayısı Bohemund ile Haçlı seferine katılmış ve 1104'den sonra dayısının yerine Antakya Prinkepsliği'nin idaresini üstlenmişti. Tankred'in doğudaki faaliyetleri için bk. B.Kugler, *Boemund und Tankred, Fürsten von Antiochien*, Tübingen 1862, s.33-57; R.L.Nicholson, *Tankred: A Study of his Career and Work in Their Relation to the First Crusade and the Establishment of the Latin States in Syria and Palestine*, Chicago 1940.

⁴¹ Üç ay değil. Birinci Haçlı Seferi ordularının Antakya kuşatması 20 Ekim 1097'den 3 Haziran 1098'e kadar takriben yedi buçuk ay sürmüştür.

Sultanın ⁴² zaptetmiş olduğu Antakya'ya imparatorun niçin kuvvet getirmediği (XI, v, 1)	54
Donanma kumandanı Kaspaks (XI, v, 3)	55
Ioannes Dukas ⁴³ Smyrna (İzmir)'yı teslim alır (XI, v, 3)	56
Kaspaks öldürülür (XI, v, 4)	56
Esir alınan satraplar adalara dağıtılır (XI, v, 5)	58
İmparator Antakya'daki Haçlılar'a yardım için ilerler (XI, vı, 1)	58
İmparator az sonra yoldan geri dönmeye karar verir (XI, vı, 2)	59
İmparator Philomelion (Akşehir)'a geri çekilir (XI, vı, 4)	60
İsmail [Danişmendli beyi], Bayburt üzerine yürür (XI, vı, 6)	61
Antakya'daki Haçlılar (XI, vı, 7)	61
Haçlılar piskopos Petrus'dan yardım niyaz ederler (XI, vı, 7)	62
Kutsal Mızrak'ın mucizevi bulunuşu ⁴⁴ (XI, vı, 7)	62
Türklere saldırı (XI, vı, 8)	62
Türklerin büyük yenilgisi (XI, vı, 8)	63

1099 Yılı

Galyalılar Hierosolymitana (Kudüs)'ya saldırırlar ve zaptederler (XI, vı, 9)	64
Galyalılar Godefroi'yı kral seçerler (XI, vı, 9)	64
Galyalılar kont Baudouin idaresinde Babylonialıları yenerler (XI, vıı, 2)	65
Baudouin, (ağabeyi) Godefroi'yı fidye ile kurtarır ⁴⁵ (XI, vıı, 3)	66
Baudouin, Edessa (Urfa)'ya geri döner (XI, vıı, 3)	66

⁴² Buradaki sultan sözüyle Antakya'yı 1085 yılında ele geçiren Süleymanşah kastedilmiştir.

⁴³ Ioannes Dukas, İmparator I.Aleksios Komnenos'un kayınbiraderidir.

⁴⁴ Antakya'da Aziz Petrus Katedrali'nde Kutsal Mızrak'ın bulunuşu hakkındaki hikâye için bk. S.Runciman, terc. F.İşiltan, *age*, I, s.185 vdd.; ayn.mlf., "The Holy Lance Found at Antioch", *Analecta Bollandiana*, 68 (1950), s.197-209.

⁴⁵ Anna'nın 1099-1100 yıllarındaki olayları anlatırken verdiği hemen bütün isimler ve kronoloji yanlıştır: Aslında Godefroi Müslümanlara hiçbir zaman esir düşmemiştir ve her ne kadar Baudouin Mısır Fatımileri ile savaşmışsa da, bu olaylar ağabeyi Godefroi'nin ölümünden sonra kendisi Kudüs kralı olduğu zamana aittir.

Dımaşk atabeyi bir ordu ile St.-Gilles'e karşı yürür (XI, vıı, 4)	67
Kont St.-Gilles Trablus yakınında bir kale inşa eder (XI, vıı, 6)	68
Tankred Laodikeia (Lazikiye)'yı zapteder (XI, vıı, 7)	69

1100-1105 Yılları

Godefroi (de Bouillon)'nın ölümü (XI, vııı, 1)	70
Baudouin (de Boulogne) kral seçilir (XI, vııı, 1)	70
İstanbul'a yeni Norman orduları gelir ⁴⁶ (XI, vııı, 2)	70
Normanlar Ankara'yı zaptederler (XI, vııı, 2)	71
Normanların uğradığı büyük felâket (XI, vııı, 3)	72
Kont Raimond de St.-Gilles'in ölümü (XI, vııı, 5)	73
İmparatorun Bohemund'dan talebi (XI, ıx, 1)	74
Bohemund'un cevabı (XI, ıx, 1)	75
Butumites imparator tarafından Bohemund'a karşı gönderilir (XI, ıx, 2)	76
Bardas ve Mikhail'in, Butumites'e karşı tavırları (XI, ıx, 3)	76
Bardas ve Mikhail, Kıbrıs'a gönderilirler (XI, ıx, 3)	77
Butumites Kilikya'ya ulaşır ve başarılı olur (IX, ıx, 4)	78
Pisa piskoposu ⁴⁷ hazırladığı filo ile (Doğu'ya) gelir (IX, x, 1)	78
İmparator gemiler inşa ettirir (XI, x, 2)	79
Bizans filosu Pisa filosunu takip eder (XI, x, 3)	79
Pisalılar savaşa hazırlanırlar (XI, x, 3)	80
Savaş vakti geldi çatı (XI, x, 4)	81
Lâtinler Bizanslılar tarafından zalimce katledilirler (XI, x, 5)	82
Bohemund Bizanslı kumandanlar tarafından barış konusunda ziyaret edilir (XI, x, 7)	82
Bizans filosu İstanbul'a dönerken denizde felâkete uğrar (XI, x, 8)	83

⁴⁶ 1101 Yılı Haçlı Seferleri ordularının Avrupa'dan İstanbul'a gelişleri, Anadolu'daki yürüyüşleri ve Türkler tarafından imha olunmaları hakkında bk. I.Demirkent, agm., s.17-56.

⁴⁷ Pisa başpiskoposu Daimbert (Dagobert), Papa'nın legatu olarak Doğu'ya gönderildi ve Godefroi zamanında Kudüs patriği oldu.

Bohemund, Korykos kalesini zapta ve tahkime hazırlanır (XI, x, 9) ...	84
Landulph'un idaresindeki Bizans filosunun uğradığı deniz felâketi (XI, xı, 1)	85
Kantakuzenos, Laodikeia'yı boş yere ele geçirir (XI, xı, 3)	86
Deniz kıyısındaki birçok kasaba Bizanslılar tarafından zaptedilir (XI, xı, 4)	87
Monastras yeni bir ordu ile Haçlılara karşı gönderilir (XI, xı, 5)	88
Bohemund, Laodikea kalesine yardımcı birlikler sokar (XI, xı, 6)	88
Bohemund'un Kantakuzenos ile müzakeresi (XI, xı, 6)	89
Monastras hemen bütün Kilikya'yı Haçlılardan geri alır (XI, xı, 7)	90
Bohemund, kendisinin öldüğü hakkında etrafa söylentiler yaydırır (XI, xıı, 1)	90
Bohemund'un yeni ve görülmemiş hilesi (XI, xıı, 2)	92
Bohemund, Korfu yakınında ölü taklidi yapmayı bırakır (XI, xıı, 4) ..	93
Bohemund imparator Aleksios'u tehdit eder (XI, xıı, 5-6)	93

1105 Yılı

Bohemund İlyrikon (Epiros)'a sefere hazırlanır (XII, ı, 1)	95
İmparator Batı hükümdarlarına Bohemund'a karşı mektup yazar (XII, ı, 2)	96
Babylonialı <i>tyrannos</i> ⁴⁸ tarafından esir alınan 300 Galyalı kont (XII, ı, 3)	96
Babylonialı <i>tyrannos</i> bu kontları imparatora takdim eder (XII, ı, 4)	97
Aynı kişinin insancılığı ve soylu davranışı (XII, ı, 5)	97
İmparator süratle Selânik'e gider (XII, ı, 6)	99
İmparator kuvvetlerini Asya'dan yanına çağırır (XII, ıı, 1)	99
Tankred, Kilikya'ya saldırma isteğini gizlemez (XII, ıı, 2)	100
Tankred Misis'i ele geçirir (XII, ıı, 4)	101
Az sonra Kilikya'nın geri kalan kısmını da ele geçirir (XII, ıı, 5)	102
Aspietes'in kahramanca direnişi (XII, ıı, 7)	103

⁴⁸ Burada kastedilen şahıs, bazı yazarların dediği gibi Fatımi halifesi el-Müsta'li değil, devletin idaresini elinde tutan kudretli vezir el-Efdal olmalıdır.

Askerî birliklerin Slatitzta'da toplanması (XII, III, 1)	104
Aleksios Selânik'e geri çekilir (XII, III, 1)	104

1106 Yılı

Büyük bir kuyruklu yıldız Galyalıların gelişini önceden haber verir (XII, IV, 1)	105
Aleksios Dyrrhakhion'u yeniden tahkim eder (XII, 3)	107
Dalmaçyalılar'ın Ioannes'e verdiği zarar (XII, IV, 4)	107
Anthelius'un heykeli rüzgâr ile savrulur (XII, IV, 5)	108
İmparatorun hayatına düzenlenen suikast (XII, V, 1-6)	109

1107 Yılı

Kontostephanos Brindisi'ye hücum edip kuşatır (XII, VII, 2-3)	110
Kontostephanos Galyalılar tarafından yenilgiye uğratılır (XII, VII, 4) .	112
İllyrikon'a yapılan sefer (XII, VII, 5))	113
Bizanslı denizciler kaçmak zorunda bırakılırlar (XII, VII, 6)	114
Kontostephanos Avlona'ya geri çekilir (XII, VII, 7)	114
Bohemund'un yaklaşmakta olduğu haberi duyulur (XII, VII, 8)	115
Bohemund'un ordusunun düzeni ve yapısı (XII, IX, 1)	116
Landulph kaçarak geçişi Galyalılara serbest bırakır (XII, IX, 2)	117
Dyrrhakhion'a yapılan saldırının azalması (XII, IX, 3)	118
Dyrrhakhion'un tasviri (XII, IX, 4)	118
Elissos şehri hakkında (XII, IX, 5-6)	119
İmparator sefere hazırlanır (XIII, IX, 7)	120
Bohemund'un bir iması Bizanslıları korkutur (XII, IX, 7)	121
Ordu savaş düzenine girer (XIII, II, 1)	121
Komutan acemi askerleri denetletir (XIII, II, 1)	122

1108 Yılı

Bohemund kış mevsiminde Dyrrhakhion'u kuşatır (XIII, II, 2)	123
Bohemund savaş makineleri inşa ettirir (XIII, II, 3)	124

Galya ordugâhında açlık büyük bir felâkete yol açar (XIII, 11, 4)	125
Şehre hücum başlar (XIII, 11, 1)	125
Kaplumbağa âletinin tasviri (XIII, 11, 1)	126
Galyalıların Kaplumbağa âleti ateşle yakılır (XIII, 11, 3)	127
Galyalılar tarafından toprak altında kazılan lağım (XIII, 11, 4)	128
Galyalıları felâket getiren atılabilen ateşin mahareti (XIII, 11, 5-6)	129
Büyük gücü olan üçüncü makine (XIII, 11, 7)	129
Galyalılar tarafından inşa edilen tahta kulenin tasviri (XIII, 11, 9-10) ..	130
Dyrrhakhion kumandanı Aleksios'un gece nöbet tutması (XIII, 11, 11)	131
Galyalıların tahta kulesinin yakılışı (XIII, 11, 12)	133
İmparator Deapolis'e ilerler (XIII, 11, 1)	133
Kuşku duyanların suskun düşüncelerine karşı imparatorun kendini haklı göstermesi, Bohemund ile savaşa son vermeye cesaret edememesi (XIII, 11, 2)	134
İmparator Galya ordugâhındaki anlaşmazlığı kışkırtmaya hazırlanır (XIII, 11, 3)	135
Galyalıların başkomutanına mektup yazar (XIII, 11, 4)	136
Galyalıları uyurma mektup gönderir (XIII, 11, 5)	137
Mektubu okuyan Bohemund'un duyduğu şaşkınlık ve keder (XIII, 11, 9)	138
İmparator düşmanların geçitlere girişini ısrarla engeller (XIII, 11, 1) ...	139
Bohemund kardeşi Gidus'u Petrula [yöresine] gönderir (XIII, 11, 2) ...	140
O, Kamytzes'i savaş alanında yener ve kaçmaya zorlar (XIII, 11, 2)	140
Alyates de aynı şekilde kuşatılır (XIII, 11, 3)	141
Kantakuzenos Asya'dan göreve çağrılır (XIII, 11, 4)	142
O, Mylos kalesine şiddetle saldırır (XIII, 11, 4)	142
Kantakuzenos karargâhını uygun bir yerde kurar (XIII, 11, 5)	144
Galyalıları karşı savaş düzenine girer (XIII, 11, 6)	145
İskitler ve Türkler ⁴⁹ Galyalıları tarafından bozguna uğratılır (XIII, 11, 1)	145

⁴⁹ Buradaki "Türkler" sözcüğü ile Sultan I.Kılıç Arslan'ın gönderdiği yardımcı birlikler kastedilmiş olmalıdır.

Savaşa girişen Kantakuzenos muzaffer olanları yenilgiye uğratur (XIII, vi, 2)	146
Bohemund yağmacıları Avlona'ya gönderir (XIII, vi, 4)	147
Beroites onları yenilgiye uğratur ve Bohemund'un gemilerini yakar (XIII, vi, 4)	147
Galyalıların uğradığı büyük felâket (XIII, vi, 5)	148
Bizanslı atlı birliklerinin büyük kaybı (XIII, vi, 1)	149
Landulph, Bizanslı donanma kumandanlarını ihmalleri yüzünden suçlar (XIII, vi, 2)	150
İmparatorun Isaakios'a öfkesi ve gümüş para göndermesi (XIII, vii, 3)	151
İmparator ona deniz kıyısının haritasını gönderir (XIII, vii, 4)	152
İmparator tarafından akıllıca düzenlenen savaş plânı (XIII, vii, 4)	153
Galyalı atlı birliklerin donanımı (XIII, vii, 1-2)	154
Bohemund'un etrafı her yönden kuşatılır (XIII, vii, 5)	155
Bohemund tarafından barış konusunda elçiler gönderilir (XIII, vii, 6)	156
Bohemund'un karargâhında salgın hastalık (XIII, vii, 6)	156
İmparatorun Bohemund'a cevabı (XIII, vii, 7)	157
İmparatorun ona elçiler göndermesi (XIII, ix, 1)	158
Bohemund elçilerin Galya karargâhına gelmelerini istemez (XIII, ix, 2)	159
İmparator müzakerelerde bulunmak üzere Bohemund'u yanına çağırır (XIII, ix, 3)	160
Bohemund'un istediği şeylerden bazıları kabul edilir, bazıları reddedilir (XIII, ix, 5)	161
Elçiler karargâhta casusluk yapmasınlar diye Bohemund'un emriyle gözetlenirler (XIII, ix, 6)	162
Bohemund tatmin olur ve vaatlerin yeminle sağlamaştırılmasını talep eder (XIII, ix, 8)	162
Bohemund rehineler ister (XIII, ix, 8)	163
Bohemund ısrarla karargâhın naklini ister (XIII, x, 1)	163

Bohemund'un karargâhını nakletmesine izin verilir (XIII, x, 2)	164
Euphorbenos, Dyrrhakhion'a girer (XIII, x, 2)	164
Dyrrhakhionluların durumu (XIII, x, 2)	165
Bohemund imparator tarafından övgüyle kabul edilir (XIII, x, 3)	165
Bohemund'un tasviri (XIII, x, 4)	166
Bohemund'un kurnazlığı ve hilekârlık yeteneği (XIII, x, 5)	167
İmparator Bohemund'a sitem eder (XIII, x1, 1)	167
Bohemund'a sunulan barış şartları (XIII, x1, 1)	168
Bohemund karargâhına dönmek ister (XIII, x1, 2)	169
Nikephoros Bryennios, Bohemund'u barış yapmaya ikna eder (XIII, x1, 2)	169
Barış şartları tartışılır (XIII, x1, 2)	169
Bohemund kendisini imparatorun sadık bir adamı olarak açıklar (XIII, x11, 1)	170
Kendisini onun oğlu Ioannes'in de sadık bir adamı olarak açıklar (XIII, x11, 2)	171
Vassallik şartları (XIII, x11, 3)	172
Savaşta yardımcı birlikler göndermeyi kabul eder (XIII, x11, 5)	173
İmparatorluk topraklarına saldırmama sözü verir (XIII, x11, 7)	174
İmparatora karşı başkasına yardım etmemeye ve yardım almamaya söz verir (XIII, x11, 9)	175
Komplocu ve suikastçıları korumayacağına söz verir (XIII, x11, 10)	175
Bohemund tarafından yapılan vaatler (XIII, x11, 12)	177
İttifakın ne kadar süreceği	179
Askerlerin karşı kıyıya geçeceklerine dair yemin	180
Bohemund'a bir ferman ile bırakılan yerler (XIII, x11, 18)	181
Antakya'nın imparatorluğa tekrar verilmesi (XIII, x11, 19-20)	182
Bohemund Antakya'nın iadesini kabul eder (kendisinin ve ahfadının bu söze uyacağını kabul eder) (XIII, x11, 22)	183
Antakya Prinkepsliği'nden Bohemund'a bırakılacak yerler (XIII, x11, 23-24)	183
Bohemund'a yıllık ödenecek para (XIII, x11, 26)	184

Dinî kurallara uygun kutsal yemin (XIII, xii, 27)	185
Görgü tanıklarının imzaları (XIII, xii, 28)	186

1109 – 1118 Yılları

Bohemund barış için yemin eder (XIV, i, 1)	187
Sebastos unvanı ve para ile mükâfatlandırılır (XIV, i, 1)	187
Bohemund'un ölümü (XIV, i, 1)	188
İmparator, Tankred'e karşı savaş plânlar (XIV, ii, 1)	188
İmparator mülkünü (Antakya'yı) geri istemek üzere Tankred'e elçi heyeti gönderir (XIV, ii, 3)	189
Tankred'in elçi heyetine tehdidkâr ve mağrurane cevabı (XIV, ii, 4) ..	189
Tankred'e karşı savaş gecikir (XIV, ii, 5)	190
Manuel Butumites emir ve para ile gönderilir (XIV, ii, 6)	190
Kont St.-Gilles'in oğlu Bertrand'dan ⁵⁰ Tankred'i himaye etmemesi istenir (XIV, ii, 6)	191
Emanet edilen paralar (XIV, ii, 7)	192
Tyros şehrinin kuşatılması hakkında (XIV, ii, 9)	193
Tyros yakınındaki Müslümanlar barışı kabul edeceklermiş gibi Haçlıları oyalarlar (XIV, ii, 10)	193
Haçlıların kuşatma âletleri yakılır (XIV, ii, 10-11)	194
Butumites gemiyle Kıbrıs'a gelir ve sonra Baudouin'in yanına gider (XIV, ii, 12)	195
İş tamamlanınca elçiler geri gönderilirler (XIV, ii, 13)	196
Bertrand'in oğluna paranın bir kısmı teslim edilir (XIV, ii, 14)	196
İmparator Khersones'de (XIV, iii, 1)	197
İmparatorun düşmanlara karşı hazırlığı (XIV, iii, 1-2)	197
Kış birşerdenbire bastırınca imparator mevsimi küçük kulübelerde geçirir (XIV, iii, 2)	198
Bizanslılar tarafından ele geçirilen dört Lâtin gemisi (XIV, iii, 3)	198

⁵⁰ Bertrand, babası Raymond de St.-Gilles'in ölümünden sonra doğuya gelerek Trablus Kontluğu'nun hâkimi olmuş ve 1108-1112 yılları arasında hüküm sürmüştür.

Lâtin filosunun kumandanları korkuya kapılarak geri çekilirler (XIV, iv, 1)	199
İmparator Kallipolis'e geçer (XIV, iv, 1)	199
İmparatorun Türklere karşı seferi (XIV, iv, 1)	200
İmparatorun gut hastalığı (XIV, iv, 2)	200
Haçlı komutanlar hediyelerle elde edilir (XIV, iv, 3-4)	201
İmparatorun Haçlılara karşı sürüp giden tavrı (XIV, iv, 5)	201
İmparatorun Haçlılara cömertliği (XIV, iv, 5-6)	202
İmparator gün boyunca onları sabırla dinler (XIV, iv, 5-6)	202
Saray halkının ve maiyyetin bezginliği (XIV, iv, 6-7)	203

* * *

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Birinci Cildin Üçüncü Bölümü sayfa 205-337 arasını kapsamakta olup "İkinci ve Üçüncü (Haçlı) Seferler Hakkında" başlığını taşımaktadır. Sayfa 207-210'da, bu bölümde verilecek bilgilerin neler olduğunu belirten Giriş niteliğindeki paragrafta, Birinci Haçlı Seferi'nden elli yıl sonra (1147/48) yapılan İkinci Haçlı Seferi'ne dair bilgiler verileceği söylenir ve bu bölümün üç imparator dönemini içine aldığı belirtilir (I.Aleksios Komnenos, II.Ioannes Komnenos, I.Manuel Komnenos). Önce, Anna Komnene'den alınan bilgilere dayanılarak 1096-1118 yılları arasında yaşanan olaylara tekrar kısaca değinilir: 1096 yılında Bizans İmparatorluğu'nun durumu, aynı yıl Haçlıların gelişi, Haçlı Seferi dolayısıyla Anadolu'da vuku bulan değişiklikler, Türklerin gücünün kırılışı, Haçlıların başarısı, Haçlıların Kilikya ve Suriye'de yerleşmesi, imparatorun (Aleksios'un) Haçlılardan eski topraklarını geri istemesi ve ölümü özetlenir. Bundan sonra 1118-1137 yıllarını kapsayan bilgiler Ioannes Kinnamos⁵¹ ve Niketas Khoniates'e⁵² dayanılarak verilmekte,

⁵¹ Ioannes Kinnamos'un eseri Anna Komnene'nin bittiği 1118 yılından başlamakta olup 1176 yılına kadar imparator Ioannes ve Manuel Komnenos devirlerini anlatır. Eserin neşir ve tercüme hakkında bk. I.Demirkent, *Ioannes Kinnamos'un Historia'sı*, s.XXIX vd.

⁵² Ioannes Kinnamos'un çağdaşı olan Niketas Khoniates de geniş hacimli eserinde imparator Ioannes ve Manuel Komnenos'un saltanat dönemlerini ilk yedi kitabında anlatmıştır. İki tarihçinin verdiği bilgiler genelde uyum içinde olmakla beraber bazen farklılıklar da gösterir. Bu sebeple, iki tarihçinin kayıtlarını birbiriyle karşılaştırmak her zaman için daha iyi sonuç vermektedir. Niketas Khoniates'in neşir ve tercüme için bk. Türkçe terc. F.İşiltan, *Niketas Khoniates. Historia (Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri)*, TTK Yayınları, Ankara 1995.

bu arada imparator Ioannes Komnenos'un 1118'de tahta çıkışı ile onun 1137/38'de Antakya prinkepsliğini Bizans'a bağlamak amacıyla yaptığı Birinci Suriye Seferi kısaca anlatılmaktadır. Bundan sonra da, 1137'den 1176 yılına kadar Haçlılar ile ilgili olaylar hem Kinnamos'un hem de Niketas'ın kayıtlarına göre, 1176-1190 yılları arasındaki olaylar ise sadece Niketas'ın rivayetlerine göre aynen kaydedilmiştir. Metnin kenarında her iki eserin *Bonn Corpus*'undaki sayfa numaraları da verilmektedir. :

1137 – 38 Yılı

İmparator Ioannes döneminde Antakya sorunu (Kinnamos, I, 7) ⁵³	211
Aynı olayların tasviri (Niketas, <i>Ioannes</i> , 6,)	215

1142 Yılı

İmparator Ioannes'in İkinci Suriye Seferi ve ölümü (Kinnamos, I, 10) ⁵⁴	222
Aynı olayların daha ayrıntılı tasviri (Niketas, <i>Ioannes</i> , 10)	223

1143 Yılı

İmparator Ioannes'in Kudüs'e gitmek kararı ölümü yüzünden gerçekleşmez (Kinnamos, I, 10)	226
Oğlu Manuel'in tahta çıkışıyla ilgili olaylar (Niketas, <i>Manuel</i> , I, 1)	226
Antakya meselesi (Kinnamos, I, 10) ⁵⁵	226

1144 Yılı

Antakyalılara karşı savaş açılır (Kinnamos, II, 3) ⁵⁶	227
Aynı olayların Niketas'a göre çok kısa tasviri (<i>Manuel</i> , I, 2)	230

⁵³ İmparator Ioannes Komnenos (1118-1143)'un Kilikya ve Antakya sorununu çözümlemek için 1137/38'de bu bölgeye yaptığı birinci sefer hakkında krş. I.Demirkent, *age*, s.14-18, n.33-47.

⁵⁴ Krş. I.Demirkent, *age*, s.20-24.

⁵⁵ Kinnamos'un Bonn neşrine göre, Kitap II, paragraf 1-2 olacak, krş. I.Demirkent, *age*, s.27-31.

⁵⁶ Krş. I.Demirkent, *age*, s.31 vd.

1146 Yılı

- Türklere karşı savaş ve yeni Haçlı Seferi hakkında doğuya ulaşan ilk
söylentiler (Kinnamos, II, 6)⁵⁷ 231

1147 Yılı

- İkinci Haçlı Seferi öncesi 231
İkinci Haçlı Seferi (Kinnamos, II, 12))⁵⁸ 232
Aynı olayların Niketas'a göre anlatımı (*Manuel*, I, 4) 250

1149 Yılı

- Haçlılar ile ilgili sonraki olaylar (Kinnamos, II, 20) 265
Antakya prinkepsi Raymond'un uğradığı büyük yenilgi ve ölümü⁵⁹
(Kinnamos, III, 14) 266

1152 Yılı

- Raymond'un dul karısı Konstance'a Rogerios tarafından kur yapılır
(Kinnamos, III, 14) 268

1153 – 55 Yılları

- Antakya'nın yeni prinkepsi Renaud (de Châtillon) ve Kıbrıs'ın yağ-
malanması (Kinnamos, IV, 17)⁶⁰ 268

1150 – 52 Yılları

- Kilikya'da Ermeni Thoros'un gücünün artması ve Andronikos
(Komnenos)'un boş yere ona karşı gönderilmesi (Kinnamos,
III, 14) 269

⁵⁷ Krş. I.Demirkent, *age*, s.33-52.

⁵⁸ Krş. I.Demirkent, *age*, s.54-69.

⁵⁹ Antakya prinkepsi Raymond de Poitiers, 29 Haziran 1149'da Haleb hükümdarı Nureddin Mahmud b. Zengi'ye karşı yaptığı savaşta yenildi ve maktûl düştü, krş. I.Demirkent, *age*, s.94 ve n.48.

⁶⁰ Antakya prinkepsi Renaud de Châtillon Kilikya Ermeni reisi II.Thoros ile birlikte 3 hafta boyunca Bizans'ın Kıbrıs Adası'nı korkunç bir şekilde yağmalamıştır. Yapılan tahribat, yağma ve zarar öylesine büyük olmuştur ki, Kıbrıs Adası uğradığı bu felâketün etkisinden bir daha kurtulamamıştır, krş. I.Demirkent, *age*, s.130 vd. ve n.49.

1159 Yılı

- Manuel'in Kilikya ve Suriye'ye gidişi (Kinnamos, IV, 17)⁶¹ 270
 Aynı olaylar Niketas'a göre başka şekilde anlatılır (*Manuel*, III, 1) 280

1160 Yılı

- Manuel Türklere karşı Haçlıların yardımcı kuvvetini kullanır
 (Kinnamos, V, 3)⁶². 284

1161 Yılı

- Manuel Antakyalı prenses ile evlenir⁶³ (Kinnamos, V, 7)⁶⁴ 286
 Aynı olaylar Niketas tarafından kısa olarak anlatılır (*Manuel*, III, 5) 289

1160 – 64 Yılları

- Nureddin (Mahmud b. Zengi)'in Suriye'de yükselişi; Hıristiyanların
 felâketi (Kinnamos, V, 9))⁶⁵ 290

1162 Yılı

- Kudüs'ün yeni kralı Amaury [imparator] Manuel ile akraba olur
 (Kinnamos, V, 17)⁶⁶ 291

1167 Yılı

- Andronikos (Komnenos)'un Suriye'deki rezaletleri⁶⁷ (Kinnamos, VI,
 1)) 292
 Aynı olaylar Niketas tarafından daha geniş olarak anlatılır (*Manuel*,
 IV, 4) 293

⁶¹ Krş. I.Demirkent, *age*, s.131-139.

⁶² Kinnamos'un Bonn neşrine göre, Kitap IV, paragraf 24 olacak, krş. I.Demirkent, *age*, s.144 vdd.

⁶³ İmparator Manuel birinci eşi Eirene (Berta von Suzbach)'nin ölümünden sonra, Antakya hâkimesi Konstance ve prinkeps Raymond de Poitiers'nin kızı prenses Maria ile 25 Aralık 1161'de Ayasofya'da yapılan muhteşem bir düğünle evlendi, krş. I.Demirkent, *age*, s.154.

⁶⁴ Kinnamos'un Bonn neşrine göre, Kitap V, paragraf 4 olacak, krş. I.Demirkent, *age*, s.152 vdd.

⁶⁵ Kinnamos'un Bonn neşrine göre, Kitap V, paragraf 6 olacak, krş. I.Demirkent, *age*, s.157 vd.

⁶⁶ Kudüs kralı Amaury, imparator Manuel'in ağabeyi Andronikos'un torunu Maria Komnene ile evlendirildi, bk. I.Demirkent, *age*, Ek II: Komnenos Hânedanı (2), s.219.

⁶⁷ Krş. I.Demirkent, *age*, s.181.

1169 Yılı

Dimyat'a karşı Bizans-Haçlı seferi ⁶⁸ (Kinnamos, VI, 9))	298
Aynı olaylar Niketas tarafından başka bilgilerle birlikte anlatılır (<i>Manuel</i> , V, 4)	300

1171 Yılı

Kral Amaury'nin İstanbul'a gelişi (Kinnamos, VI, 10))	311
---	-----

1171 – 72 Yılları

Nureddin Mahmud b. Zengi) idaresinde birleşen İslâm dünyası; Manuel'in bu birliği bozması ⁶⁹ (Kinnamos, VI, 12))	312
Mısır üzerine yapılan yeni sefer girişimi (Kinnamos, VII, 3))	313

1176 Yılı

Konya sultanı karşısında uğranılan büyük yenilgi; Antakyalı Baudouin'in ölümü ⁷⁰ (Niketas, <i>Manuel</i> , VI, 2)	314
--	-----

1176 – 80 Yılları

[İmparator] Manuel'in son yılları ⁷¹ (Niketas, <i>Manuel</i> , VI, 7))	315
---	-----

1180 Yılı

Aleksios'un babası Manuel'e halef olması ⁷²	315
--	-----

1183 Yılı

Andronikos (Komnenos)'un imparator olması ⁷³	315
---	-----

⁶⁸ Krş. I.Demirkent, *age*, s.207 vd.

⁶⁹ Krş. I.Demirkent, *age*, s.206 vd ve n.48.

⁷⁰ Myriokephalon Savaşı. Kinnamos, her ne kadar bu savaş öncesindeki hazırlıklardan bahsetmekteyse de, ne yazık ki onun eserinin metni tam burada kesilmektedir. Bu savaş hakkında bilgi veren yegâne kaynak Niketas Khoniates'dir, bk. terc.F.İşıltan, *age*, s.124-132.

⁷¹ Krş. Niketas Khoniates, terc.F.İşıltan *age*, s.133-155.

⁷² II.Aleksios Komnenos, 1180-1183.

⁷³ Andronikos Komnenos, 1183-1185.

1185 Yılı

İsaakios (Angelos)'un imparator olması ⁷⁴	315
Konrad de Montferrat'ın ⁷⁵ İstanbul'a gelişi (Niketas, <i>Isaakios</i> , I, 7) ..	316

1187 Yılı

Konrad'ın Suriye'ye gidişi (Niketas, <i>Isaakios</i> , II, 1)	317
---	-----

1189 Yılı

Üçüncü Haçlı Seferi ⁷⁶ (Niketas, <i>Isaakios</i> , II, 3)	319
--	-----

1190 Yılı

Üçüncü Haçlı Seferi (Niketas, <i>Isaakios</i> , II, 6)	328
--	-----

* * *

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Birinci cildin Dördüncü Bölümü sayfa 341-514 arasında yer almakta olup bu bölümde Niketas Khoniates'e göre imparator II.Aleksios Komnenos ve imparator II.Isaakios Angelos'un saltanat dönemlerine kısaca değinildikten ve Dördüncü Haçlı Seferi'ne yol açan sebepler belirtildikten sonra, Dördüncü Haçlı Seferi'nden önceki yıllara ait bu konuyla ilgili 1191-1202 arasındaki bazı olaylar hakkında çok kısa bilgiler verilmiştir. Sayfa 342-498 arasında ise İstanbul'un Lâtinler tarafından zaptı ve yağma edilişi, İstanbul'da Lâtin hâkimiyetinin kuruluşu ve Lâtin imparatoru Baudouin'in ölümüne kadar uzayan devrede yaşanan olaylar ele alınmıştır. Bu bölüm sayfa 503-512 arasında Niketas Khoniates'in İstanbul'un sanat eserleri ve Lâtinlerin şehrin yağması sırasında yaptıkları zararları anlatan bilgilerle son bulur.

⁷⁴ İsaakios Angelos, 1185-1195.

⁷⁵ Konrad de Montferrat'ın İstanbul'a gelişi, Filistin'e gidişi ve burada yaşanan olaylar içinde oynadığı rol için bk. S.Runciman, terc. F.İşıltan, *age*, II, s.372, 395 vd., III, İndeks'de Conrad şeklinde yazılı.

⁷⁶ Üçüncü Haçlı Seferi ve kaynakları hakkında son çalışma için bk. P.W.Edbury, *The Conquest of Jerusalem and the Third Crusade (Sources in Translation)*, Hampshire 1998.

1191 - 1202

İmparatorlukta iç karışıklıklar (Niketas, III, 1-2)	341
İsaakios Slavlar ve Bulgarlar tarafından yenilgiye uğratılıyor (Niketas, III, 3)	341
İmparator Bulgarlara karşı yeni bir sefer düzenler (Niketas, III, 8) ..	341
Bazı sevindirici kehânetler (Niketas, [III.] Aleksios, I, 1)	342
İmparatorluğun uğradığı çeşitli felâketler (Niketas, [III.] Aleksios, I, 2 vd.)	342

1202 Yılı

Niketas'ın kitabındaki giriş	342
İsaakios'un (kardeşi imparator III.) Aleksios aleyhine girişimi	343
İmparator Aleksios'un geç kalmış plânları	344
Kommenoslu kardeşlerin açgözlülüğü ve müsrifliği	345
Venediklilerin Bizanslılar tarafından dışlanması	346
Enrico Dandolo ⁷⁷ , Bizans'a karşı savaşa hazırlanır	346
Savaş için büyük hazırlık	348

1203 Yılı

Zara şehri kuşatılır	349
Ordu kumandanı Mikhail Stephanos	350
Bu sırada imparatorluğun durumu	351
Tanrı'nın Bizans'a reva gördüğü hükümden korkmak gerekir	352
Lâtinlerin (Haliç'in önündeki) zinciri kırması ve donanmanın içeri girmesi	353
Lâtinler mağlupları sıkıştırırlar	353
İmparator Aleksios'un kaçma girişimi	354
Şehre şiddetli saldırı için hazırlık	355
Müthiş mücadele	356

⁷⁷ Venedik *doge*'u. Bu şahıs hakkında bk. S.Runciman, terc. F.İşiltan, *age*, III, s.102 vd., 105 vdd.; I.Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s.169-174, 177, 179.

Byzantion'un yakılışı	357
İmparator Aleksios savaştan kaçınır	358
İmparator Aleksios kaçmaya hazırlanır	359
İmparator Aleksios'un yaptıklarına dair	360
Asillerin tembelliği	361
Isaakios yeniden tahta çıkarılır	362
Isaakios'un oğlu Aleksios ortak imparator kabul edilir	363
Lâtinlerin kumandanlarına ve ileri gelenlerine yüksek unvanlar verilir	364
Bizans'ın uğradığı korkunç felâketler	365
Müslümanların ibadet yerlerinin yağmalanması ⁷⁸	366
Yangından korkmak gerek	368
Yangının yayıldığı alan	369
Isaakios bu korkunç duruma acı acı ağlar	371
Boş yere sarfedilen çaba	371
Oğul ile baba arasındaki geçimsizlikler	372
Isaakios'un hastalığı şiddetlenir	374
Minerva'nın heykeli parçalanır	375
Bizans'ın çaresizliği	377

1204 Yılı

Yağma, yakıp yıkma ve Şehrin düşüşü	378
Halkın isyana kışkırtulması	380
Nikolaos Kanabos	382
Dukas ⁷⁹ imparatoru hileli sözlerle aldatur	383
Dukas yönetimi ele geçirir	384

⁷⁸ Dördüncü Haçlı Seferi sırasında Lâtin ve Venedikli Haçlıların henüz İstanbul'u zaptetmeden önce şehirde çıkardıkları yangın hakkında bk. S.Runciman, *terc. F.İşiltan, age, III, s.106*; I.Demirkent, *age, s.174*.

⁷⁹ İmparator IV.Aleksios Angelos'u öldürdükten sonra 28 Ocak-12 Nisan 1204 tarihleri arasında (Niketas'a göre, iki ay on altı gün, bk. *Historia, CSHB, s.755 vd.*) Bizans tahtında hüküm süren Aleksios Dukas Murtzuphlos.

Aptal Dukas birçok şeyler plânlar	385
Dukas zalimliğine açgözlülüğünü katar	386
Dukas, Baudouin'e saldırıp ona dönemlik cezası verir	388
Barış konusunda müzakere	389
İstanbul'a saldırı	390
Dukas'ın elinden yönetim yetkisi alınır	394
Laskaris ⁸⁰ yönetim teklifini reddeder	395
Şehrin yağmalanması	396
İkonaların parçalanıp çiğnenmesi	397
Büyük tapınağın sunağı parçalanır	397
Bir kızın İsa'yı hor gören davranışı	398
Niketas'ın Lâtinlerin korkunç vahşetini lânetlemesi	400
Şehrin acı feryadı	403
Acı talih tarihin akışını değiştirir	407
Byzantion'luların korkaklığının eleştirisi	411
Romalı kumandanların savaş konusunda akılsızlığı	412
[Niketas] yeniden konuya döner	413
Lâtinler Isaakios Angelos'u görevine iade edermiş gibi yaparlar	414
Şehrin saldırıyla zaptundan sonra Niketas'ın durumu	416
Niketas felâketleri anlatır	418
Askerlerin zalimliği ve şehvet düşkünlüğü	419
Soylu bir kızın kaçırılması	420
Ceza korkusuyla öfke ve sevgi baskı altında tutulur	422
Niketas'ın <i>patetika</i> talebi	423
Sürgüne kaçabilenlerin Tanrı'ya minnet gözyaşları	425
Niketas'ın yakınlarının serbest bırakılması	426
Ticaretle uğraşanların savaşa duyarsızlığı	427
Henüz ele geçmemiş eyaletlerin paylaşılması	429

⁸⁰ III.Aleksios Angelos'un damadı olan Theodoros Laskaris, İstanbul'un Lâtinlerin eline düşmesinden sonra İznik'de Bizans'ın uzantısı olarak bir devlet kurdu, krş. G.Ostrogorsky, terc. F.İşiltan, *Bizans Devleti Tarihi*, TTK Yayınları, Ankara 1970, s.395 vd.

Saray eşyalarının paylaşılması töreni	430
Baudouin ⁸¹ yönetimi eline alır	433
Marki Bonifatius'un ⁸² çekilmesi	434
Selâniklilerin Baudouin ile anlaşma koşullarını görüşmeleri	436
Marki'nin öfkesi	437
Baudouin'in askerî başarısı	439
Petrus Plankius Bizanslıların askerî kuvvetini püskürtür	440
Prusia (Bursa)'lıların savunması	441
Philadelphia (Alaşehir)'lı Theodoros, Henri tarafından mağlup edilir	443
Marki'nin Yunanistan'da eşkiyalığı	444
Nauplion'lu Leon Skuros'un zorbalığı	445
Atina başpiskoposu Mikhail Khoniates, Skuros'u yatıştırır	446
Zorba pek kolay yatışmaz	447
Skuros'un şehre karşı öfkesi	449
Zavallı Murtzuphlos'un ölümü	450
Marki Yunanistan'ın hâkimi olur	451
[Niketas] bu zaferi anlatır	452
[Niketas'ın] Alfes ırmağına seslenişi	453
Lâtinlerin başarısı	455
Marki, Bizans ileri gelenlerini yanına kabul etmez	455
Baudouin, Romalıların isyan hareketini durdurmaya çalışır	458
Baudouin savaş için yola çıkar	459
Lâtinler, İskitler tarafından esir edilir ve öldürülür	460
Lâtinlerin en seçkin kişileri öldürülür	462
Romalıların uğradığı büyük yenilgi	463

⁸¹ İstanbul'da kurulan Lâtin Devleti'nin ilk hükümdarı Baudouin'in hâkimiyeti çok kısa sürmüştür, 16 Mayıs 1204 – 14 Nisan 1205, krş. G.Ostrogorsky, terc. F.İşiltan, age, s.391, 394.

⁸² Dördüncü Haçlı Seferi'nin reisi Boniface de Montferrat, bu şahıs hakkında bk. S.Runciman, terc. F.İşiltan, age, III, s.98-103, 110 vd.

Romalılar Lâtinler tarafından, Lâtinler de İskitler tarafından yenilgiye uğratılır	464
Tanrı'nın Lâtinlere ve Romalılara yönelik hükmü	465
Marki Bonifatius Selânik'de çıkan isyandan haberdar olur	467
Baudouin'in erkek kardeşi Henri ve Venedik <i>duks</i> 'u Marinus birlikte savaşa giderler	469
Henri, Apros şehrini yerle bir eder	470
Henri, Orestias [Edirne]'i kuşatır ve hücum eder	471
Orestias şehrinin savunması; hendekler açılır ve kuleler tahkim edilir	472
Silâhlı halk şehirden çıkmak için kapılara saldırır	474
Lâtinler Byzantion'dan yardımcı birlikler getirirler	474
Byzantion'dan gönderilen yardımcı birlikler feci şekilde telef olurlar	475
Didymotikhos [Dimetoka]'a hücumu karar verirler	476
Romalıların korkaklığı	477
Romalı komutanlar kendi görevlerini tamamen unuturlar	477
Theodoros Laskaris hâkimiyetini kurar	479
Philippopolis [Filibe] Slavlar tarafından zapt ve tahrip edilir	480
Çeşitli şehirlerin tahrip edilip yağmalanması	483
Arkadiopolis, Mesena, Tzurulos, Athyra	484
Şehrin acıklı durumu	485
Lâtinlerin saldırganlığının hızı kesilir	486
Ioannes, Didymotikhos'a boş yere saldırır	486
Halkın savunması	487
Barbar geri çekilmeye zorlanır	488
Lâtinler Orestias'lulara ve Didymotikhos'lulara yardım getirirler	488
Trakya'nın İskitler ve Slavlar tarafından tahrip edilişi	489
Barbarların karakteri	491
Yunanistan'ın tyrannosluk'lara bölünmesi	492
Theodoros Laskaris'in yönetimi altındaki Doğu'nun durumu	493

İhtirashlı prinkepslerin büyük hataları	494
Keyhüsrev'in Antalya üzerine başarısız hücumu	495
Lâtinlerin başkente geri dönüşü	496
Petrus Plancius Pegai'yi ele geçirir	497
Lâtinlerin yeni sefer ve akınları	497
Baudouin'in acıklı ölümü	498
Şehrin kaderini sembolize eden heykeller Lâtinler tarafından parçalanır	499
İmparatorluk ülkesi kendi halkının korkaklığı yüzünden mahvolur .	500
Romalıların korkaklığının lânetlenmesi	501
Yakınlarına (komşularına) derin saygı ve Tanrı'ya sadakat	502
Henri'nin yaptığı bazı şeyler	502

Niketas Khoniates'in İstanbul Tarihi'nden

İstanbul patriği Thomas ⁸³	503
İmparatorların mezarlarının yağmalanması	504
Bronz heykeller fırına atılır ⁸⁴	504
Anemodulion [Rüzgârın hizmetkârı] denen kadın heykeli	505
Hippodrom'daki heykeller para yapılır	506
Kaiser'in kampına giden köylü Nikon ve eşeği Nikandros'un heykelleri	507

⁸³ Thomas Morosini, İstanbul Lâtin patriği. Niketas (*Historia, CSHB*, s.854 vd.) onun hakkında şöyle yazar: "Venedik'ten şehrimize patrik olarak Thomas adında biri geldi; orta yaştaydı ve çukurda tutulup beslenmiş bir domuzdan daha şişmandı; ırkının hepsinde olduğu gibi yüzü traşlıydı ve göğsünün kılları da alınmıştı, âdeta alçı gibi dümdüzdü. Parmaklarında yüzükler vardı, bazen de ellerini saran deri örtüler takardı. Altına karşı sonsuz bir zaafı vardı."

⁸⁴ Niketas (*Historia, CSHB*, s.856 vdd.) buradan itibaren kitabının sonuna kadar, İstanbul'un Lâtinler tarafından yağmalanması karşısında duyduğu dehşetle birlikte Lâtinlerin birer sanat harikası olan şehirdeki bütün heykelleri para elde etmek için nasıl yakıp erittiklerini, "Bütün bu güzelliklerden nefret eden Barbarlar Hippodrom'da ve başka yerlerdeki sanat eserlerini de mahvettiler; bunların hepsi paraya çevrildi; madeni paralar yapıldı. Böylece büyük şeyler ufaklarla değiştirildi. Büyük maliyetler karşılığında yapılmış olan şeyler, değersiz bakur paraya dönüştürüldü." sözleriyle anlatmıştır.

Remus ve Romulus'un dişi kurdu	508
Tyana'lı Apollonios'un eseri; Kartal	508
Helena'nın heykeli	509
Araba yarışçılarının heykelleri	512
İki hayvanın mücadelesini gösteren heykel	512

* * *

BEŞİNCİ BÖLÜM

Ek niteliği taşıyan Birinci Cildin Beşinci Bölümü sayfa 517-647 arasını kapsar. Burada Birinci Haçlı Seferi'nin (1096) başlamasından Dördüncü Haçlı Seferi sonunda (1204) Bizans İmparatorluğu'nun başkenti İstanbul'un Haçlılar tarafından zaptına kadar uzayan olaylar değişik yazarların eserlerinden aktarılan bilgilerle yeniden verilmiştir. İlk dört alıntı, daha önce anlatılan olayların kısa bir tekrarı niteliğindedir. Beşinci alıntı ise böyle değildir; Ioannes Phokas'ın külliyat içine alınan küçük kitapçığı Kutsal Topraklar'ın, Suriye'nin, Filistin'in ve gittiği bütün yerlerin tasviridir. Eser, bölgenin coğrafyası ve dinî efsanelerin tarihi bakımından büyük önem taşır. Altıncısı Kıbrıs Adası'nda görevli olan din adamı Neophytos'un Üçüncü Haçlı Seferi sırasında Kıbrıs'ın Haçlılar tarafından zaptını ve bundan sonra ada halkının çektiği acıları anlatır. Yedinci alıntı Georgios Akropolites'in eserinden Haçlılar ile ilgili kısa bilgidir ve hiçbir orijinal yanı yoktur. Niketas'ın verdiği bilgilerin tekrarından ibarettir. Sekizinci alıntı ise Anonim More Kroniği'nin bilinenleri tekrarlayan bilgilerinden oluşuyor. Dokuzuncu ve onuncu alıntılarda Ephraim'in Kroniği'nden ve İstanbul'un zaptını anlatan şüirden parçalar bulunmaktadır:

1. Ioannes Zonaras'ın tarihinden⁸⁵ alıntı (1096 – 1099)

Birinci Haçlı Seferi hakkında bir paragraflık bilgi, II.cilt,
18.Kitap, s.300'den aynen aktarılmıştır 517

⁸⁵ Ioannes Zonaras'ın, dünyanın kuruluşundan 1118 yılına kadar gelen olayları kapsayan *Historia* adlı eseri, *CSHB*'de M.Pinder ve Th. Büttner-Wobst tarafından Bonn 1841-44 ve 1897'de yayınlanmıştır.

2. Mikhail Glykas'ın eserinden⁸⁶ alıntı (1096 – 1104)
 Birinci Haçlı Seferi ve Bohemund'un Batu'ya gidişi hakkında bilgi, 4.kısım, s.621'den aynen aktarılmıştır (CSHB), Bonn 1836 518
3. Nikephoros Gregoras'ın eserinden⁸⁷ alıntı (1096 – 1099)
 1204-1359 yılları arasını kapsayan *Romaike Historia* adlı 37 Kitaptan oluşan eserden buraya 1259 yılı olaylarının anlatımı alınmış, bu arada geri dönülerek Araplar ve İslâm Fethi hakkında da bilgi verilmiştir, 4. Kitap, 7, 1, s.102, CSHB, Bonn 1836 519
4. Ephraim'in eserinden⁸⁸ alıntı (1096 – 1108, 1147, 1155 – 1160) Şiir şeklinde kaleme alınmış bir kronik 523
5. Ioannes Phokas'ın Ortadoğu'da yaptığı yolculuğu sırasında Suriye ve Filistin'deki kutsal yerlerle birlikte Antakya'dan Kudüs'e kadar şehir ve kaleler hakkında bilgi veren eserin tamamı 527
6. Neophytos'un eserinden⁸⁹
 s.457'den itibaren, 1191 yılında İngiltere kralı Aslanyürekli Richard tarafından zaptedilen ve Lâtin hâkimiyeti altında kalan Kıbrıs Adası'nın halkının talihsizliği hakkında mektup (1096) adıyla bir alıntı 559
7. Georgios Akropolites'in eserinden⁹⁰ alıntı (1183 – 1206) 563

⁸⁶ M.Glykas'ın eseri de bir dünya kroniği olup 1118 yılına kadar gelmektedir. CSHB'de I.Bekker tarafından Bonn 1836'da yayımlanmıştır.

⁸⁷ N.Gregoras'ın *Roma Tarihi* adını taşıyan ve 1204'den 1359'a kadar olan zamanı ele alan 37 kitaptan oluşan eseri, özellikle kendi devri için çok geniş bilgi verir. Bu eser CSHB'de L.Schopen tarafından 2 cilt olarak Bonn 1829-30'da yayınlanmıştır.

⁸⁸ Ephraim, Trakya'nın Ainos kentinden olup 1313 yılı dolaylarında 10392 mısradan oluşan 12 hecelik Bizans şiir veznini kullanmak suretiyle bir Kronik kaleme almış ve 1291 yılına kadar yaşamış olan bütün Romalı imparatorların tarihi hikâyelerini anlatmıştır. Ancak eserin baş kısmı kayıptır ve adı da bilinmemektedir. Bu eser, I.Bekker tarafından CSHB'de (Bonn 1840) yayımlanmıştır.

⁸⁹ Neophytos Enkleistos, Kıbrıs kökenli olup 1134-1214 arasında yaşamıştır, hayatı ve eserleri hakkında daha fazla bilgi için bk. W.Buchwald-A.Hohlweg-O.Prinz, *Tusculum-Lexikon, griechischer und lateinischer Autoren des Altertums und des Mittelalters*, 1982 (3), s.549 vd.

⁹⁰ Georgios Akropolites'in 1217'den 1282 yılına kadar gelen eseri aslında İznik Bizans Devleti'nin tarihi hakkında bilgi verir. *Annales* adını taşıyan bu eser, I.Bekker tarafından CSHB'de (Bonn 1836) yayımlanmıştır. Buraya alınan Haçlılar ile ilgili kısım hiçbir orijinal bilgiye sahip değildir.

8. Grekçe şiir; Suriye'ye saldırı ile ilgili kitaptan (1096-1204) şiir halinde	581
9. Ephraim'in kronographia'sından alıntı (1189 – 1204) şiir halinde	624
10. İstanbul'un Zaptı şiir halinde	647

Bundan sonra sayfa 663 – 668 arasında bütün bölümler için "Ek ve Düzeltmeler" (Addenda et Corrigena) yer almakta ve böylece Birinci Cilt tamamlanmaktadır.

* * *

İKİNCİ CİLT

İkinci Cilt, Paris 1881'de yayınlanmış olup sayfa I – VII arasında E.Miller'in yayın çalışmaları sırasında yapılan bazı değişiklikler ve Birinci cilde eklenmiş bölümler hakkında açıklayıcı bilgiler verdiği Önsöz ile başlar. Bundan sonra sayfa 1 – 736 arası Birinci Cilt'te yer alan eserler ile bu eserlerin yazarları hakkında tamamlayıcı bilgi ve notlara ayrılmıştır. Sayfa 1 – 120 arasında Birinci Cildin İkinci Bölümü'nü oluşturan Anna Komnene'nin eseriyle ilgili notlar bulunuyor. Sayfa 123 – 492 arasında Ioannes Kinnamos ve Niketas Khoniates'in eserleri ile onların hayatına ait bilgiler yer almaktadır. Sayfa 495 – 676 arasında ise Niketas'ın eserinden Dördüncü Haçlı Seferi (1199-1204), İstanbul'un kuşatılması ve zaptını içeren kısmına ait notlar Villehardouin'in ve Robert de Clary'nin bu sefer ve olaylarla ilgili kayıtlarından yararlanılarak düzenlenmiştir. Ayrıca Niketas'ın İstanbul'un zaptından sonra şehrin büyük bir kısmını mahveden yangını, yokedilen bina ve sanat eserlerini anlattığı bölümün notlandırılması için de Banduri'nin yorumlarının değerlendirilip kullanıldığı belirtilmiştir. Sayfa 679 – 734 arasındaki Beşinci Bölüm'de ise Zonaras, Glykas, Gregoras, Ephraim, Ioannes Phokas, Neophytos, Georgios Akropolites hakkında kısa biyografik bilgi ve notlar yer alıyor.

Bundan sonra sayfa 737'de başlayan Ek I.'de (s.737 –741 arasında) Nikeas Khoniates'in yayımlanmamış bir konuşması Grekçe kaydedilmiş ve Ek II.'de (s.741 – 774 arasında) Prodromos'un yayımlanmamış şiirlerinden alın-

tlar Grekçe olarak verilmiştir. Satır aralarında bazen konuyla ilgili başlıklar da konmuştur (meselâ, Theodoros yaşlılığına matem tutar; imparatorun gözbebeği çocukları hakkında; v.s. gibi).

Cildin sonunda Grekçe Dizin (s.775 – 814) ile şahıs ve yer adlarını içeren Lâtinçe Genel Dizin (s.815 – 878) bulunmakta, s.875 – 878’de Birinci ve İkinci Cilde yapılan ilâve ve düzeltmeler ile eser sona ermektedir.